

Stockholm den 14 november 2016

ASF_MATTER_ID

Till Justitiedepartementet

Ju2016/04398/L6

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 4 juli 2016 beretts tillfälle att avge yttrande över betänkandet Hur står det till med den personliga integriteten? – En kartläggning av Integritetskommittén (SOU 2016:41).

Sammanfattning

Advokatsamfundet anser att det är av största vikt att intrång i den personliga integriteten vid användande av informationsteknik motverkas i största möjliga utsträckning.

Advokatsamfundet har i och för sig ingen erinran mot den föreslagna författningsändringen, men anser att den måste analyseras i förhållande till och vara förenlig med den dataskyddsförordning som kommer att träda i kraft inom kort.¹

Advokatsamfundet har i övrigt följande synpunkter avseende den kartläggning som gjorts i betänkandet.

Synpunkter

Skyddet mot otillbörligt integritetsintrång har nyligen stärkts genom ett andra stycke i 2 kap. 6 § regeringsformen. I motiven till denna bestämmelse har förklarats att det alltid måste finnas ett skydd för rätten att stänga om sig, dvs. att utgångspunkten måste vara att

¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), som ska träda i kraft den 25 maj 2018.

den enskilde ska vara fri att kunna avskärma sig från omgivningen. I betänkandet framgår dock att kommitténs kartläggning i första hand tar sikte på insamling, användning och spridning av information (s. 148). Enligt Advokatsamfundet är betänkandets redovisning av risker för intrång i den personliga integriteten i samband med användning av informationsteknik inte heltäckande och det bör även understrykas att dessa risker snabbt och kontinuerligt förändras.

Advokatsamfundet anser även att den kartläggning som redovisas i betänkandet har betydande brister i så måtto att det inte redovisas på vilket sätt den så viktiga nya dataskyddsförordningen (2016/679/EU) och det nya direktivet rörande behandling av personuppgifter i samband med brottsbekämpning² påverkar riskerna för intrång i den personliga integriteten. En sådan analys och bedömning är oundgängligen nödvändig inom ramen för den fortsatta lagstiftningsprocessen.

Advokatsamfundet anser även att betänkandet i större utsträckning borde ha belyst det skydd som virtuella platser och tillhörande gränser mellan olika organisationer bör ge mot otillbörligt integritetsintrång vid insamling, användning och spridning av personuppgifter. Denna problematik kan illustreras med två exempel.

I betänkandet (s. 306 f.) beskrivs hur myndigheter förser användare av e-tjänster med ett virtuellt eget utrymme på nätet. Detta har Integritetskommittén beskrivit endast som en risk, inte som en möjlighet att skydda den personliga integriteten. Avsikten med eget utrymme är dock att ingen annan än innehavaren ska få ta del av de uppgifter som denne behandlar i utrymmet förrän de skickats därifrån. På detta sätt tillgodoses medborgares behov av att få avskärma sig från omgivningen inom en fredad, privat zon, på samma sätt som vid användning av papper och penna eller en dator off-line i bostaden. Ska detta skydd brytas igenom får det ske med stöd av lag, genom t.ex. straffprocessuella tvångsmedel. I det remitterade betänkandet beskrivs dock endast risker som ett eget utrymme, felaktigt hanterat, kan föra med sig och de intressekonflikter som har uppstått mellan berörda aktörer. Advokatsamfundet efterlyser därför att en fördjupad analys sker av skyddet för den personliga integriteten i detta hänseende under den fortsatta beredningen.

Behovet av tydliga gränser inom dagens nätverkssamhälle har berörts även i praxis, t.ex. Högsta förvaltningsdomstolens (HFD) avgörande 2015 ref. 61. HFD fann i detta avgörande att sådan teknisk tillgång till upptagningar som avses i 2 kap. 3 § andra stycket tryckfrihetsförordningen inte föreligger när en myndighet begär att få ut uppgifter från annan, men inte på egen hand kan söka information hos den andra aktören, eftersom ett utlämnande förutsätter att den utlämnande aktören reagerar på en begäran. Genom domstolens dom återställs även de tydliga gränser mellan myndigheter, respektive mellan myndigheter och enskilda, som ses som en självklarhet i traditionell fysisk miljö.

² Direktiv (EU) 2016/680 från den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF.

I betänkandet tycks domstolens avgörande ha uppfattats enbart som ett exempel på den successivt ökade spridningen av uppgifter. Enligt Advokatsamfundet är det i detta sammanhang dock även viktigt att peka på risken för ett försämrat integritetsskydd enligt offentlighets- och sekretesslagen till följd av den ökade tillgängligheten via nätet.

Integritetskommittén har visserligen gjort en förtjänstfull genomlysning av ökade risker för intrång i den personliga integriteten. Det finns emellertid en brist i helhetssyn och systemtänkande när kommitténs beskrivningar betraktas utifrån den syn på skyddet för enskilda som Advokatsamfundet har anlagt i tidigare remissvar rörande bl.a. straffprocessuella tvångsmedel och andra liknande frågor där skyddet för en fredad, privat zon gör sig särskilt gällande.

Det är en rättsstatlig grundförutsättning att ingrepp i den personliga integriteten enbart får göras för att tillgodose vissa ändamål som inte får sträcka sig längre än till vad som är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till det ändamål som föranlett inskränkningen. Avvägningen mellan intresset av en effektiv myndighetsutövning, inklusive brottsbekämpning, och upprätthållandet av mänskliga rättigheter, såsom den enskildes rätt till integritet, kan utfalla olika vid olika tidpunkter. Som minimikrav vid straffrättslig lagstiftning och vid införande av straffprocessuella tvångsåtgärder, måste dock alltid fyra förutsättningar vara för handen; det ska finnas ett behov av åtgärden, åtgärden ska kunna förväntas bli effektiv, åtgärden ska vara nödvändig och åtgärden ska vara proportionerlig i förhållande till dess syfte.

Advokatsamfundet hänvisar i detta sammanhang till sitt remissyttrande över slutbetänkandet Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott (SOU 2012:44)³ och de synpunkter som lämnades i ett särskilt yttrande av Anne Ramberg (angivet betänkande s. 817-824).

Advokatsamfundet hänvisar även till sina tidigare yttranden rörande gränsöverskridande informationslämning m.m. i straffrättsliga frågor.⁴

Advokatsamfundet vill i detta sammanhang även framhålla att intrång i den personliga integriteten, såväl inom ramen för den brottsbekämpande verksamheten som annars, aldrig kan ersättas av olika kontrollfunktioner (jfr Advokatsamfundets synpunkter angående Förvarsunderrättelsedomstolen i samband med signalspaning, m.m.), även om en sådan kontroll skulle vara effektiv. Inte heller ekonomisk ersättning (administrativa sanktionsavgifter el. dyl.) kan kompensera intrång i den personliga integriteten.

Advokatsamfundet anser avslutningsvis att utredningens kartläggning alltför mycket utgår från generella bedömningar av komplexa frågor. Skyddet för den enskildes integritet och de bedömningar som måste göras för att på ett fullgott sätt upprätthålla denna, måste alltid

³ Se Advokatsamfundets remissyttrande den 30 oktober 2012 (Ju2012/4738/Å).

⁴ Se exempelvis Advokatsamfundets remissyttrande den 1 juni 2009 över promemorian Genomförande av delar av Prövrådsbeslutet (Ds 2009:8) och remissyttrande den 16 januari 2008 över promemorian om godkännande av Prövrådsbeslutet (Ds 2007:40).

avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. De svåra gränsdragningar som är förknippade med dessa frågeställningar, måste därför alltid göras utifrån respekten för den enskildes lagstadgade fri- och rättigheter och utifrån grundläggande rättssäkerhetsaspekter såsom proportionalitet, ändamålsenlighet, nödvändighet och behov.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Anne Ramberg